

نقش مهدویت در امیدآفرینی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای

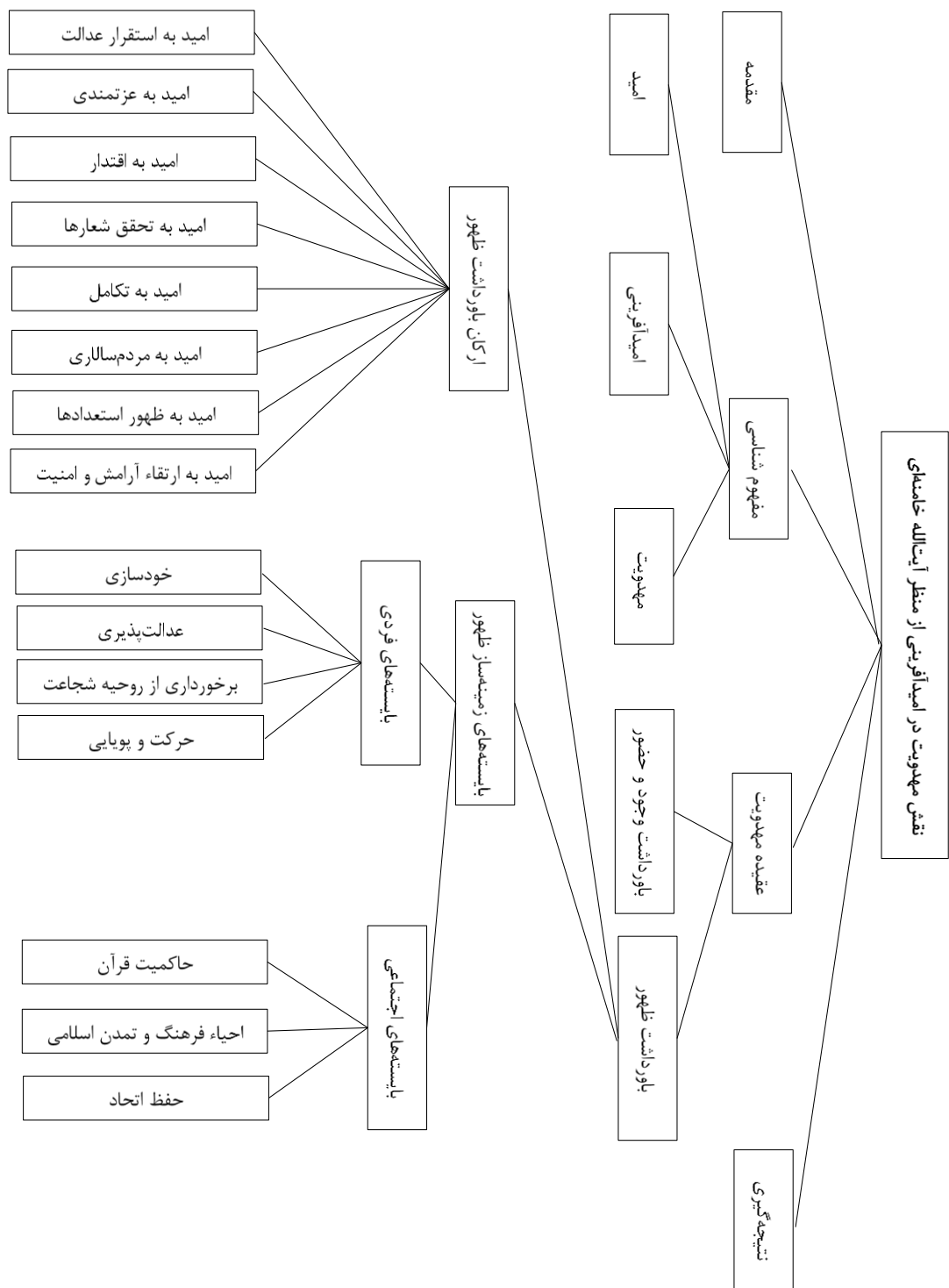
طیبه حجازی فر^۱

چکیده

مهدویت اعتقاد به نهضت حتمی منجی آسمانی از دودمان نبوی (صلی‌الله علیه و آله) است که برای نجات آدمیان و تجدید حیات مادی و معنوی آنان به پا می‌خیزد. بزرگ‌ترین خاصیت اعتقاد به مهدویت بنا به فرموده حضرت آیت‌الله خامنه‌ای امیدآفرینی است؛ امیدی که نیاز جامعه امروز است در شرایطی که دشمن در تلاش است امید را از مردم به‌ویژه جوانان بگیرد. پژوهش حاضر با شیوه توصیفی تحلیلی جهت تبیین نقش مهدویت در امیدآفرینی نگارش یافته و با تکیه بر بیانات مقام معظم رهبری درصدد بوده ضمن توضیح مهدویت که شامل اعتقاد به وجود، حضور و ظهور منجی موعود (عجل‌الله تعالی فرجه الشریف) می‌باشد و به‌خودی‌خود دلگرم‌کننده و امیدبخش است، به ترسیم جامعه‌ای آرمانی بپردازد که چراغ امید را در دل هر منتظری می‌افروزد و افق‌های روشنی پیش چشم او می‌گشاید. آنچه در پی اعتقاد به ظهور، ضروری می‌نماید تلاش برای رسیدن به این جامعه مطلوب است؛ ازجمله این تلاش‌ها در ساحت فرد: خودسازی، عدالت‌پذیری، حرکت، پویایی و برخورداری از روحیه شجاعت است و در ساحت اجتماع: تلاش برای حاکمیت قرآن، احیای فرهنگ و تمدن اسلامی و حفظ اتحاد و همبستگی است.

کلیدواژه‌ها: آیت‌الله خامنه‌ای، امید، امیدآفرینی، انتظار، مهدویت

۱. دانش‌آموخته سطح ۲ مدرسه علمیه الازهر علیهاالسلام، تهران، ایران

مقدمه

مهدویت بحثی است که از دیرباز میان مسلمانان مطرح بوده و به علت اثرات حیات‌بخش آن از مهمترین و والاترین مسائل می‌باشد. یکی از ارزشمندترین دستاوردهای اعتقاد به مهدویت امیدآفرینی است.

امید نیروی حرکت بخش زندگی و عامل رسیدن به سعادت ابدی است. در نگاه دینی، امید عنصری مقدس است که هر انسانی باید واجد آن باشد. در قرآن کریم انسان‌ها در سخت‌ترین شرایط به امیدواری و پایداری در راه هدف دعوت شده‌اند و پیامبر گرامی اسلام (صلی‌الله علیه و آله) بر مسئله امید تأکید داشته و در حدیثی نورانی از ایشان آمده است که «إِنَّمَا الْأَمَلُ رَحْمَةٌ مِنَ اللَّهِ لَأُمَّتِي» امید رحمت خدا برای امت من است. حضرت امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) نیز در حدیث «الْأَمَلُ رَفِيقُ مُؤْنَسٍ» امید را مایه انس و آرامش می‌داند. آیت‌الله خامنه‌ای هم به عنوان رهبر و عالم دینی همواره به امید و نگاه خوش‌بینانه به آینده توصیه نموده‌اند.

با توجه به اهمیت امید و نظر مقام معظم رهبری که اعتقاد به مهدویت را امیدبخش و زنده کننده دل‌ها می‌داند،^۱ ضرورت پاسخ به این سؤال پیش می‌آید که (۱) باورداشت مهدویت چگونه می‌تواند در امیدآفرینی نقش داشته باشد؟ (۲) وظیفه معتقدین به مهدویت در تقویت امید چیست؟

حول مقوله مهدویت یا امید مطالب بسیاری به رشته تحریر درآمده اما مقالاتی محدود در زمینه هر دو مقوله مهدویت و امیدآفرینی نگاشته شده است؛ از جمله: مقاله فروزان ورمزیاررضایی و محمود شرفی (۱۴۰۱) با عنوان «شاخص‌های امیدآفرینی انتظار در مدل اسلامی پیشرفت در اندیشه امام خامنه‌ای»، مقاله محمدهادی منصوری (۱۳۹۹) با عنوان «تحلیل ویژگی‌های امید صادق در نظریه انتظار مقام معظم رهبری» و مقاله بهروز محمدی‌منفرد و محمد کاکاوند (۱۳۹۹) با عنوان «ماهیت و مؤلفه‌های شادی در آموزه مهدویت با تأکید بر عنصر امید»؛ ولی چنانچه از عنوان مقالات ذکر شده برمی‌آید هدف مجزایی را دنبال می‌کنند، درحالی‌که مقاله پیش‌رو قصد دارد ضمن محور قرار

۱. کرمی‌فریدنی، نهج‌الفصاحه، ص ۱۷۸، ح ۹۳۶

۲. تمیمی‌آمدی، غررالحکم و دررالکلم، ص ۶۲، ح ۱۰۳۴

۳. بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت میلاد حضرت مهدی (عجل‌الله تعالی فرجه الشریف)

دادن بیانات آیت‌الله خامنه‌ای به روش توصیفی تحلیلی با نگرشی متفاوت، نقش مهدویت در امیدآفرینی را بررسی نماید.

مفهوم شناسی

۱. امید

امید در لغت به معانی آرزو، رجاء، چشم‌داشت، انتظار و به معانی اعتماد و استواری^۱، اشتیاق یا تمایل به روی دادن یا انجام امری همراه با آرزوی تحقق آن، توقع و انتظار روی دادن امری خوش‌آیند، آنچه یا آنکه باعث خشنودی و پشت‌گرمی است، تکیه‌گاه و محل پناه آمده است. در مقابل امید، یأس، ناامیدی و بیم داشتن می‌باشد. منظور ما از امید: افکار مثبت، باورهای مثبت، عواطف مثبت و گرایش‌های رفتاری که سازگار با افکار، باورها و عواطف یاد شده است.^۲

در زبان عربی امید مترادف با «رجاء» است که در قرآن ۲۸ بار به کار رفته است. معنی لغوی رجاء امید داشتن و در اصطلاح، انتظار امر محبوبی است که بیشتر اسباب و موجبات آن محقق باشد.^۳

۲. امیدآفرینی

منظور از امیدآفرینی یک حالت روانی هیجانی و شناختی است که فرد حالت پیش‌بینی و انتظار وقوع رویداد خوب را دارد و ضمن احساس کارآیی و ثمربخشی، فرد به این باور می‌رسد که می‌تواند بهتر از قبل به کارهایش رسیدگی نماید و گرایش‌ها رفتاری سازگار با حالت مثبت فوق را از خود بروز دهد.^۴

۳. مهدویت

مهدویت واژه‌ای عربی و از ریشه «مهدی» است که از اضافه شدن «ت» به «مهدوی» ساخته شده. مهدوی به معنای مربوط بودن به مهدی است، مانند واژه غُلوی و حَسَنی. «ت» در واژه «مهدویت»،

۱ معین، فرهنگ فارسی، ج ۱، ص ۲۵۶

۲ اکبری و همکاران، فرهنگ بزرگ سخن، ج ۱، ص ۵۷۳-۵۷۲

۳ ابن منظور، لسان العرب، ج ۱۱، ص ۲۷

۴ شریفی، راههای امیدآفرینی در قرآن و موانع آن، ص ۳

تای تأیید است و به واسطه حذف شدنِ موصوف آمده است؛ یعنی در اصل «طریقه مهدویة» یا مانند آن بوده است.^۱

مهدویت در اصطلاح یعنی روش، رفتار، فکر و عقیده‌ای که به حضرت مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) انتساب داشته باشد. پس مهدویت یعنی معتقد بودن به وجود حضرت مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف)^۲ و طریقه و یا رفتاری که منتسب به اعتقاد و باور به حضرت مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) باشد، مهدویت گفته می‌شود.

۱. عقیده مهدویت

مهدویت شامل اعتقاد به «وجود»، «حضور» و «ظهور» مهدی موعود عجل الله می‌شود.^۳ باور قلبی به هر یک، منشأ نوعی نیروی امید در دل مردم است البته در صورتی که معتقدین در راستای اعتقاد خود گام بردارند و برای رسیدن به رضایت حضرتش تلاش کنند.

۱-۱. باورداشت وجود و حضور

به اعتقاد شیعیان، امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) امام دوازدهم حی، حاضر، اما غایب از انظار است، و مردم از آثار و برکات وجودی ایشان بهره‌مند می‌شوند. رهبری معظم با تأکید بر وجود حضرت فرموده‌اند: حجت خدا در بین مردم زنده است؛ موجود است؛ با مردم زندگی می‌کند؛ مردم را می‌بیند؛ با آنهاست؛ دردهای آنها، آلام آنها را حس می‌کند. انسان‌ها هم، آن‌هایی که سعادت‌مند باشند، ظرفیت داشته باشند، در مواقعی به‌طور ناشناس او را زیارت می‌کنند. او وجود دارد؛ یک انسان واقعی، مشخص، با نام معین، با پدر و مادر مشخص و در میان مردم است. این، خصوصیت عقیده ما شیعیان است؛^۴ و در مورد حضور ایشان می‌فرماید: امام بزرگوار، معصوم و قطب عالم امکان و ملجأ همه خلایق، اگرچه غایب است و ظهور نکرده، اما حضور دارد، مؤمن، این حضور را در دل خود و با

۱ الوری، گونه‌شناسی رویکردهای آموزه مهدویت در چهارچوب ظرفیت تمدنی، ص ۶۱

۲ عمید، فرهنگ عمید، ج ۱، ص ۲۲۳

۳ پورسید آقایی و همکاران، مهدویت و رهیافت تمدنی، ج ۲، ص ۳۸

۴ بیانات در جمع اقشار مختلف مردم در سالروز میلاد امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) ۱۳۶۹/۱۲/۱۱

عرصه دینی هم یکسان بیاندیشند و فرمانروایی ولی عصر عجل الله را در شرق و غرب بپذیرند و تنها دین خدا را بر خود حاکم گردانند.^۱

حضرت آیت الله خامنه‌ای معتقد است، همدلی و یکپارچگی بین افراد جامعه و عدم تنازع و تفرق، ویژگی بسیار مهم جامعه منتظر است. منتظران ظهور، هیچ‌گاه خود را گرفتار تنازعات و تخصّصات گوناگون قبیله‌ای، جناحی، ملی، طبقاتی و ... نمی‌کنند؛ بلکه می‌کوشند با تعاضد، تعاطی و تعاون، همه توان فکری و عملی خود را در راه رسیدن به جامعه توحیدی متکامل، تجمیع و ترکیب کنند؛ بنابراین از نظر ایشان یک رکن مهم جامعه توحیدی، وحدت است.^۲ و تحمل بار مسئولیت ظهور منوط به حفظ اتحاد و آمادگی توسط مردم است.^۳ برای این اساس طبق آیه قرآن یکپارچگی مسلمانان و پایبندی ایشان به فرمان خداوند مبنی بر اعتصام به حبل الاهی در دوران آخرالزمان و عصر پیش از ظهور بر هر مسلمان طالب ظهور واجب است.^۴

۱. پورسیدآقائی، امامی، مهدویت و رهیافت تمدنی، ص ۳۰۶

۲. سیاهپوش، شاخصه‌های سیاسی جامعه منتظر در اندیشه آیت الله خامنه‌ای، ص ۶۲

۳. بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم قم به مناسبت نیمه شعبان، ۱۳۶۶/۱/۲۴

۴. آل عمران: ۱۰۳

نتیجه‌گیری

یکی از مقوله‌های اساسی مهدویت که در امیدآفرینی نقش مهم و تعیین‌کننده‌ای دارد باورداشت مهدویت است. در مقاله "نقش مهدویت در امیدآفرینی از منظر حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)"، فرد باورمند به وجود و حضور حضرت (علیه‌السلام) معتقد است اگرچه منجی موعود از نظرها غایب می‌باشد اما حی و حاضر است، منبع برکات و خیرات است، تکیه‌گاه و پشتیبان است و علاوه بر اینکه از مصائب و ابتلائات افراد آگاه است، بر رفع گرفتاری‌ها نیز توانا می‌باشد؛ درنتیجه احساس امنیت خاطر کرده و با امید و اطمینان در مسیری گام برمی‌دارد که رضایت خاطر امام زمانش حاصل شود؛ برای تقویت این امید لازم است ضمن حفظ ارتباط قلبی با امام خویش، در جهت کسب آگاهی و معرفت نسبت به ایشان بکوشد. باور به ظهور نیز نوعی دیگر از امید را در دل منتظرین زنده می‌کند. اعتقاد راسخ به ظهور، آن‌ها را امیدوار می‌کند به آمدن مصلحی که عدالت را محقق خواهد کرد، ظلم و فساد را برمی‌چیند، عزت و کرامت را به مسلمین هدیه می‌دهد، با اقتدار قدرت‌های باطل را مغلوب می‌کند، شعار توحید، دین‌داری و معنویت را تحقق می‌بخشد، جوامع انسانی را رو به تکامل می‌برد، حکومت او حکومت مردم‌سالارانه و سرشار از آرامش و امنیت است و در سایه دولت کریمه او، اندیشه و استعداد مردم شکوفا می‌شود. برای زمینه‌سازی ظهور بایسته است افراد از حرکت و پویایی بازنايستند و در جهت خودسازی، کسب روحیه شجاعت و عدالت‌خواهی تلاش کنند؛ همان‌گونه که برای داشتن جامعه متناسب با جامعه مهدوی بایسته است همه آحاد آن علاوه بر حفظ اتحاد، رویکردی اتخاذ کنند که دین خدا بر عالم حاکم شده و فرهنگ و تمدن اسلامی احیا شود. در مجموع آنچه از باورداشت مهدویت حاصل می‌شود جامعه‌ای سرشار از امید است که در آن افراد امیدوار، در مسیر جامعه مطلوب عهد ظهور گام برمی‌دارند.

فهرست منابع

۱. قرآن کریم، ترجمه مهدی الهی قمشه‌ای
۲. نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی
۳. اباذری محمد، "مهدویت در اندیشه متفکر شهید مرتضی مطهری"، فصلنامه انتظار موعود، سال چهارم، شماره ۱۱ و ۱۲، بهار و تابستان ۱۳۸۳ ه.ش.
۴. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب. بیروت، انتشارات دارصادر، ۱۴۱۴ ه.ق.
۵. آشوری، حسین؛ محمدی، مهدی، "جایگاه آموزه مهدویت و انتظار در ایجاد تمدن اسلامی از دیدگاه امام خمینی"، فصلنامه علمی ترویجی مهدویت، سال نهم، شماره ۳۵، زمستان ۱۳۹۹ ه.ش.
۶. اکبری، حسن، و دیگران، فرهنگ بزرگ سخن، تهران، انتشارات مهارت، بی تا.
۷. الویری، محسن، "گونه‌شناسی رویکردهای آموزه مهدویت در چهارچوب ظرفیت تمدنی"، مشرق موعود، تابستان ۱۳۹۴، شماره ۳۴، ص ۶۱
۸. ایلیا فاطمه، مرضیه مکاری امیری، "ویژگی‌های حکومت امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف)"، مجله موعود پژوهی، سال سوم، شماره ششم، پائیز و زمستان ۱۴۰۰ ه.ش.
۹. بیانات امام خامنه ای در دیدار با دانش پژوهان مرکز تخصصی مهدویت، ۱۳۸۲ ه.ش.
۱۰. بیانات در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم در مدرسه فضیه ۱۳۷۹/۰۷/۱۴.
۱۱. بیانات در جمع اقشار مختلف مردم در روز میلاد پر برکت حضرت ولی عصر عجل الله فرجه الشریف ۱۳۷۴/۱۰/۱۷.
۱۲. بیانات در جمع اقشار مختلف مردم در سالروز میلاد امام عصر (عجل الله فرجه الشریف) ۱۳۶۹/۱۲/۱۱.
۱۳. بیانات در خجسته سالروز ولادت امام زمان (عجل الله فرجه الشریف) ۱۳۶۸/۱۲/۲۲.
۱۴. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران ۱۳۷۹/۰۱/۲۶.
۱۵. بیانات در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (علیه السلام) ۱۳۹۶/۰۲/۲۰.
۱۶. بیانات در دیدار اساتید و فارغ التحصیلان تخصصی مهدویت، ۱۳۹۰/۰۴/۱۸.
۱۷. بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت عید نیمه شعبان، ۱۳۸۱/۰۷/۳۰.
۱۸. بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم در روز نیمه شعبان ۱۳۷/۰۵/۲۷.
۱۹. بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم در سالروز میلاد خجسته امام زمان (عجل الله فرجه الشریف) ۱۳۷۹/۰۲/۲۲.
۲۰. بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم قم به مناسبت نیمه شعبان، ۱۳۶۶/۱/۲۴؛ بیانات در مراسم بیعت اصناف مشهد و تعاونیه‌های شهری خراسان، مسئولان بنیاد پانزده خرداد و نهضت سوادآموزی و تعدادی از کارکنان و مسئولان وزارت نیرو و سازمانهای تابعه، ۱۳۶۸/۰۴/۰۸.
۲۱. بیانات در دیدار ایثارگران ۱۳۷۶/۰۵/۲۹.
۲۲. بیانات در دیدار با مردم قم ۱۳۷۰/۱۱/۳۰.
۲۳. بیانات در دیدار به مناسبت میلاد حضرت مهدی (عجل الله فرجه الشریف) ۱۳۷۶/۰۹/۲۵.
۲۴. بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۴/۰۶/۱۲.
۲۵. بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۲/۰۶/۱۴.

۲۶. بیانات در دیدار مسئولان و اقشار مختلف مردم، ۱۳۶۸/۱۲/۲۲؛
۲۷. بیانات در دیدار مسئولان و پژوهشگران مؤسسه دارالحديث و پژوهشگاه قرآن و حديث، ۱۳۹۳/۳/۲۱.
۲۸. بیانات در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران ۱۳۶۸/۱۱/۰۹.
۲۹. بیانات در مراسم بیست و هفتمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)، ۱۳۹۵/۰۳/۱۴.
۳۰. بیانات در نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی، ۱۳۸۹/۹/۱۰؛ بیانات در دیدار کارکنان دفتر مقام معظم رهبری و خانواده‌های آنان، ۱۳۹۶/۲/۲۱.
۳۱. پورسید آقایی، مسعود؛ امامی، مجید، **مهدویت و رهیافت تمدنی**، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)، چاپ اول، سال ۱۳۹۵ ه.ش.
۳۲. پیشوایی، مهدی، **سیره پیشوایان**، قم، انتشارات موسسه امام صادق (علیه‌السلام)، چاپ سی- و چهارم، ۱۳۹۴ ه.ش.
۳۳. تمیمی‌آمدی، عبدالواحد، **غررالحکم و دررالکلم**، ترجمه: لطیف راشدی، قم، انتشارات پیام علمدار، چاپ چهارم، ۱۳۹۱ ه.ش.
۳۴. جعفرزاده شهربابکی، فاطمه، **"بازتاب مهدویت و فرهنگ انتظار در کتب درسی"**، مجله پیشرفت‌های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش سال ششم، شماره ۶۰، خرداد ۱۴۰۲ ه.ش.
۳۵. جمعی از نویسندگان، **مهدویت از منظر ولایت**، اصفهان، انتشارات حدیث راه عشق، ۱۳۸۵ ه.ش.
۳۶. حسینی شوشتری، نورالله، **احقاق الحق**، قم: کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی، چاپ اول، ۱۴۰۹ ه.ق.
۳۷. خامنه‌ای، علی، **انسان ۲۵۰ ساله**، گردآوری و تنظیم صهبا، انتشارات مؤسسه ایمان جهادی، چاپ هفتاد و دوم، سال ۱۳۹۶ ه.ش.
۳۸. سلیمی، عبدالحکیم، **"راهکارهای تأمین عدالت"**، کتاب نقد، شماره ۳۷، سال ۱۳۸۴ ه.ش.
۳۹. سیاهپوش امیر، **"شاخصه‌های سیاسی جامعه منتظر در اندیشه آیت الله خامنه‌ای"**، دو فصلنامه علمی - تخصصی جامعه مهدوی، سال اول، شماره اول، بهار و تابستان ۱۳۹۹ ه.ش.
۴۰. شریفی، حمیداله، **"راههای امیدآفرینی در قرآن و موانع آن"**، بانک مقالات پژوهی، شهریور ۱۳۹۳ ه.ش.
۴۱. صدوق، محمد **"کمال‌الدین و تمام‌النعمه"**، تهران، انتشارات اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۹۵ ق.م.
۴۲. عمید، حسن، **فرهنگ عمید**، تهران، انتشارات امیرکبیر، چاپ هشتم، ۱۳۷۱ ه.ش.
۴۳. فاضل لنکرانی، محمدجواد، **"دین در عصر ظهور"**، مجله انتظار موعود، شماره ۲، زمستان ۱۳۸۰ ه.ش.
۴۴. فرح، رامین، **"مردم‌سالاری مهدوی"**، نشریه مشرق موعود، دوره ۲، شماره ششم، ۱۳۸۷ ه.ش.
۴۵. کرمی‌فریدنی، علی، **نهج‌الفصاحه**، قم، انتشارات حلم، چاپ هشتم، تابستان ۱۳۸۶ ه.ش.
۴۶. مجلسی، محمدباقر، **بحارالانوار**، بیروت، مؤسسه الوفاء، چاپ دوم، ۱۴۰۳ ه.ق.
۴۷. مرکز فرهنگ و معارف قرآن، **"امنیت جهانی در عصر ظهور"**، نشریه پاسدار اسلام، شماره ۳۰۹، ۱۳۸۶ ه.ش.
۴۸. معین، محمد، **فرهنگ فارسی**، تهران، انتشارات امیرکبیر، چاپ بیستم سوم، ۱۳۸۵ ه.ش.

۴۹. یوسفیان نعمت‌الله، "ویژگی‌های یاران خاص امام زمان (عجل‌الله تعالی فرجه الشریف)"، فصلنامه
حصون، شماره ۱۲، ۱۳۸۶ ه.ش.